

Raportul existent între sintaxa propoziției și sintaxa frazei în limba română contemporană

The relationship between sentence syntax and phrase syntax in contemporary Romanian

Lect. dr. Loredana-Liliana Buzoianu

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Syntax is that part of grammar that deals with the study of the function of words and sentences and which establishes the rules for combining words in sentences and phrases. In the study I have conducted, I have tried to identify the similarities between sentence syntax and clause syntax, but also the limits of the phenomenon of correspondence between the parts of a sentence and subordinate clauses.*

Keywords: *syntax, grammar, sentence parts, subordinate clauses*

Este știut că în afara unei relații sintactice, termenii lexicali vecini sau mai îndepărtați în plan sintagmatic nu ajung să constituie o sintagmă, fiecare păstrându-și autonomia și identitatea de dicționar. În interiorul unui enunț prin poziția pe care o ocupă în organizarea lui și prin aceasta, în desfășurarea relației sintactice, termenii dezvoltă o funcție sintactică. Termenul are accepții variate în diferitele orientări ale gramaticii.

În gramatica clasică, funcțiile sintactice pot fi concepute numai în interiorul unităților sintactice divizibile, adică pe de o parte în interiorul frazei, iar pe de altă parte în interiorul propoziției. Admițând acest lucru, urmează că una și aceeași funcție sintactică poate avea realizări diferite, în sensul concretizării ei prin unități sintactice diferite: în interiorul propoziției prin părțile de propoziție, iar în interiorul frazei prin propoziții sau substitute de propoziție. Dar, indiferent că se realizează în interiorul propoziției sau al frazei, funcțiile sintactice sunt rezultatul relațiilor sintactice, “ele reprezentând un adaos dobândit de o unitate sintactică ca urmare a raporturilor sintactice contactate la nivelul unității sintactice din care face parte.”¹

Rezultă că funcțiile sintactice înseamnă, de fapt, calitatea unităților sintactice de a fi sau principale sau secundare.

Diversele realizări ale funcției sintactice din limba română pot fi imaginate ca aparținând unui sistem oarecum paralel: la nivelul propoziției sau la nivelul frazei. Unitățile sintactice au chiar și denumiri corespondente (complement direct- completivă directă, subiect- subiectivă etc.).

Totuși comparând nivelul propoziției cu nivelul frazei, remarcăm că unitățile sintactice principale de la nivelul propoziției, subiectul și predicatul, au drept corespondent în frază subiectiva și predicativa care sunt propoziții secundare. Baza frazei e reprezentată de propozițiile principale în jurul cărora se organizează comunicarea.

¹ S. Stati, *Noțiunea de funcție în gramatică*, LL, 1967, pag. 14.

Asimetria sistemului funcțiilor sintactice a fost constatată de unii autori² în ceea ce privește complementul intern, complementul circumstanțial de mod consecutiv și propoziția intermediară explicativă. Dat fiind faptul că marea majoritate a funcțiilor sintactice se concretizează atât la nivel de frază cât și la nivel de propoziție, că logica gândirii acționează după aceleași legi la ambele nivele, studiul funcțiilor sintactice în această perspectivă s-a impus în ultimele decenii, constituind și o preocupare a autorilor de manuale școlare.

Sintaxa se ocupă cu studiul unităților sintactice, al relațiilor care se stabilesc între ele și al funcțiilor pe care le actualizează cele trei elemente unități, relații, funcții – constituind coordonatele majore ale demersului analitic la nivelul structurii sintactice. Sintaxa are ca obiect unitățile sintactice privite dintr-o dublă perspectivă: relațională și funcțională, perspectiva relațională pune în evidență trăsăturile de expresie, iar cea funcțională, trăsăturile de conținut. Studiul relațiilor va releva tipologia unităților sintactice, în timp ce studiul funcțiilor va conduce la determinarea și definirea unităților de conținut, la interpretarea lor.

Definiția sintaxei din manualul de gramatică pentru elevi este aceeași cu cea din “Gramatica Academiei”, și anume “este partea gramaticii care cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze”³. Din această definiție, general cunoscută, rezultă următoarele:

1. Caracteristica sintaxei o constituie faptul că ea se ocupă de îmbinarea, de împletirea cuvintelor în comunicarea dintre oameni, deci de punerea în funcțiune a cuvintelor pe care i le oferă vocabularul și de ale căror forme și modificări formale se ocupă morfologia, studiul sintaxei oglindește mecanismul viu de funcționare a limbii.
2. Sintaxa are două unități fundamentale, care sunt: propoziția și fraza.
3. Propoziția este o unitate mai mică decât fraza, întrucât aceasta din urmă ia naștere dintr-o îmbinare de două sau mai multe propoziții.
4. Cele două diviziuni ale sintaxei sunt: sintaxa propoziției care se ocupă de îmbinarea cuvintelor în propoziții, deci de studiul propoziției în sine, luată în considerație în mod izolat, indiferent de legătura cu alte propoziții, și sintaxa frazei, care se ocupă de îmbinarea propozițiilor în fraze.

Propoziția este recunoscută de toate orientările lingvistice ca unitate de bază asintaxei, după cum cuvântul este socotit drept unitate minimală de construcție la nivel sintactic. Inventarul de unități sintactice este variat: *două unități* (propoziția și fraza)- I. Coteanu⁴, D. Irimia⁵; *trei unități* (propoziția, fraza, partea de propoziție) – Iorgu Iordan⁶. C. Dimitriu⁷; *patru unități* (partea de propoziție, grupul de cuvinte, propoziția, fraza)- Gh Bulgăr⁸, M. Avram⁹, I. Diaconescu¹⁰.

² C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1982, pag. 249.

³ *** *Gramatica Academiei*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1966, pag. 7.

⁴ I. Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982, pag. 11-12.

⁵ D. Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1983, pag. 44.

⁶ Iorgu Iordan, V. Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Ministerului Învățământului, 1956, pag. 540.

⁷ C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1982, pag. 10-11.

⁸ Gh Bulgăr, *Limba română. Sintaxă și stilistică*, pag. 13-14.

⁹ M. Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986, pag. 237-238.

Între părțile de propoziție se disting unele numite principale de altele, secundare. Părțile principale-predicatul și subiectul- sunt cele care constituie minimul necesar pentru a avea o propoziție ca unitate sintactică. Părțile secundare ale propoziției - atributul, complementul și elementul predicativ suplimentar care nu este prevăzut în programa școlară- se grupează în jurul părților principale, ele le complinesc înțelesul.

Fraza este unitatea sintactică cu relevanță la nivel frastic: ea rezultă din relația a cel puțin două unități de nivel inferior de tip propozițional. Cu elaborarea frazei se încheie operația de sinteză și se deschide operația de analiză, întregul ansamblu de procese sintetice și analitice petrecându-se, în intervalul ierarhic parte de propoziție – sintagmă- propoziție – frază, ca mecanism gramatical complex, solidar și recursiv.

În baza corespondenței structurale a unităților sintactice, o propoziție poate fi transformată, prin expansiune, într-o frază: *A început a se găti pentru petrecere / A început să se gătească pentru petrecere*, după cum, prin contragere, o frază poate fi transformată în propoziție: *Mă gândesc să finalizez lucrarea. / Mă gândesc a finaliza lucrarea*.

Între sintaxa propoziției și sintaxa frazei există mai multe asemănări:

1. Cele două părți ale sintaxei au două raporturi (relații) comune: raportul de coordonare și raportul de subordonare.
2. Raportul de coordonare se stabilește între unități sintactice de același fel atât în propoziție cât și în frază; între două părți de propoziție de același fel (în propoziție) și între două propoziții de același fel (în frază).
3. Raportul de coordonare se exprimă în ambele situații prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare (joncțiune) și prin alăturare (juxtapunere sau parataxă).
4. Raportul de subordonare se stabilește în ambele situații (în propoziție și în frază) între o unitate sintactică (parte de propoziție secundară, respectiv propoziție subordonată) și termenul regent, fiind diferite însă modalitățile de exprimare.

Propozițiile subordonate corespund părților de propoziție și de aceea ele au denumiri corespunzătoare părților de propoziție: propoziții subiective, complementive directe, etc. O singură denumire poate induce în eroare și anume propoziția predicativă, care nu corepunde unui predicat, ci unui nume predicativ.

Pornind de la această observație voi prezenta limitele fenomenului de corespondență dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate.

O primă deosebire o constituie faptul că printre părțile de propoziție se găsesc părți principale care pot constitui singure o propoziție, pe când propozițiile subordonate sunt toate dependente, și nu pot constitui o frază fără o propoziție principală. În timp ce subiectul și predicatul ca părți de propoziție sunt părți principale, propoziția subiectivă și cea predicativă nu sunt propoziții principale, ci subordonate. Cu observația că propoziția predicativă nu corepunde predicatului, ci numai numelei predicativ; nu există o propoziție subordonată care să corepundă unui predicat verbal sau verbului copulativ din cadrul predicatului nominal. De aceea, dacă

¹⁰ I. Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, pag. 212-218.

părțile de propoziție puse la un loc constituie o propoziție, propozițiile subordonate îmbinate între ele nu pot constitui o frază fără prezența unei propoziții principale.

Numărul părților de propoziție nu este exact același cu al propozițiilor subordonate.

În gimnaziu nu se studiază toate tipurile de complemente, circumstanțiale și de propoziții existente în limbă, ci numai cele mai importante și cu o frecvență mai mare.

Propozițiile subordonate răspund la aceleași întrebări, realizează același raport și au același termen regent ca și părțile de propoziție cărora le corespund (pe care le înlocuiesc).

Referințe bibliografice

*** *Gramatica Academiei*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1966.

Iordan, Iorgu, V. Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Ministerului Învățământului, 1956.

Dimitriu, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1982.

Bulgăr, Gheorghe, *Limba română. Sintaxă și stilistică*.

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986.

Diaconescu, Ion, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*.

Coteanu, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982.

Stati, Sorin, *Noțiunea de funcție în gramatică*, LL, 1967.

Irimia, Dumitru, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1983.